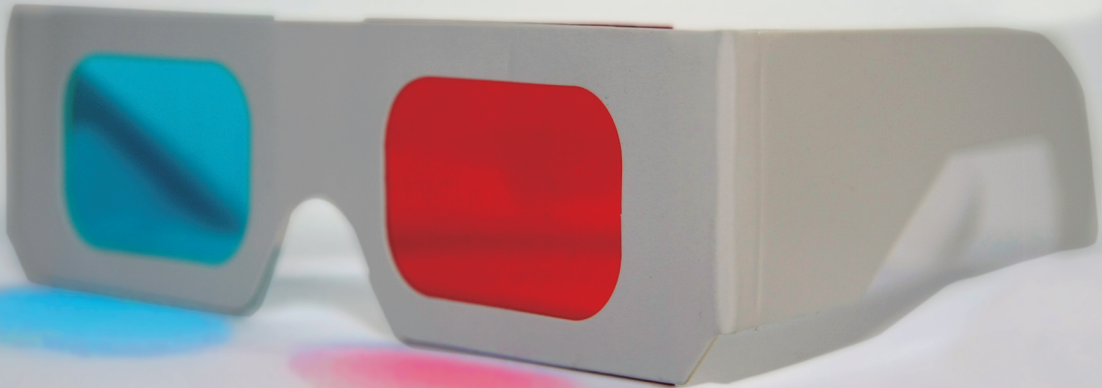


Andreu Domingo

CATALUNYA 3D

DEMOGRAFIA, DIVERSITAT I
DEMOCRÀCIA



L'AVENÇ,

CATALUNYA 3D:
DEMOGRAFIA, DIVERSITAT I DEMOCRÀCIA

Andreu Domingo

CATALUNYA 3D:
DEMOGRAFIA, DIVERSITAT I DEMOCRÀCIA

L'AVENÇ
Barcelona
2022

Barcelona, novembre de 2022
© del text, Andreu Domingo Valls
© d'aquesta edició, L'Avenç, S.L., 2022
Mallorca, 221, sobreàtic
08008 Barcelona
Telèfon: 93 245 79 21
www.lavenc.cat
www.ellsllibresdelavenc.cat
www.llegirencatala.cat

Es reserven tots els drets.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, amb excepció prevista per la llei. Adreçis a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) si necessita reproduir algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 93 272 04 47).

L'Avenç forma part de l'Associació d'Editorials Independents Llegir en Català.

Disseny i composició: L'Avenç
Imatge de la coberta: Ulleres anaglífiques 3D. Foto: N. Parry_Flickr

THEMA: JHBD 3MRB 1DSE-ES-J 2ADC
ISBN: 978-84-18680-23-6
Dipòsit legal: B 19966-2022
Imprès a Gràfiques 92

TAULA

Prefaci: El demògraf insomne	II
I. LA FIDE LA <i>ILLUSIO</i>?	
Surant per l'espai sideral	19
1. El Sistema Complex de Reproducció demogràfica: ocàs o mutació?	24
1.1. Sobreescalfament, metamorfosi o col·lapse?	24
1.2. Reproducció demogràfica i social	31
1.3. Sistema Català de Reproducció	38
2. Postveritat i demografia	66
2.1. Postveritat i discurs de veritat	66
2.2. Històries per a no dormir: Suïcidi demogràfic, Hivern demogràfic i Gran reemplaçament . .	70
2.3. La nostàlgia heteropatriarcal: neocons i neoliberals	90
II. ROSTRES, MÀSCARES I RELATS	
Els rostres del terror	107
1. Davant del mirall	112
1.1. Assenyalant culpables: El bonisme	113
1.2. La suposada connivència entre islamisme i independentisme	115
1.3. El pla de desnacionalització de Catalunya ..	124

2. El doble i les seves ombres	125
2.1. La radicalització: sexe, edat, generació i moment	128
2.2. Segregació i replegament identitari	132
2.3. Islamofòbia i islamisme radical	139
3. Sobre la violència	145
3.1. El topos: la Rambla i la ciutat global	145
3.2. No tenim por	152
3.3. L'onada expansiva	155
III. ESTAT D'EXCEPCIÓ	
La matriu distòpica de l'estat d'excepció	161
1. A què anomenem cohesió social?	173
1.1. Entre l'Acadèmia i l'enginyeria social	173
1.2. Diversitat i cohesió social	183
1.3. Catalunya, una societat fragmentada?	190
2. <i>Demos</i> i democràcia	203
2.1. Profecies de la pandèmia	203
2.2. Futuristes i futuribles: borgs o replicants?	221
2.3. Les acrobàcies de la nació: <i>demos</i> , sobirania i democràcia	232
IV. CONCLUSIONS: EL GRINYOL	
1. Sistema de reproducció demogràfica i l'ordre capitalista	255
2. Utopia a l'abast o lluita contra la irrellevància?	265
Agraïments	279
Notes	281

Saltamartí

Ninot

*que porta un
pes a la base i que,
desviat de la seva posició
vertical, es torna a posar
dret.*

El poble.

Joan Brossa

«Hi ha moments en la vida en els que la qüestió de saber si es pot pensar diferent de com es pensa i percebre diferent de com es veu és indispensable per a seguir contemplant o reflexionant.»

Michel Foucault

PREFACI

EL DEMÒGRAF INSOMNE

Aquest no és el llibre que em pensava que escriuria, que jo volia escriure. Al XII Congrés Espanyol de Sociologia de 2016, organitzat a Gijón per la Federación Española de Sociología, dedicaren el segon simposi al tema «Conseqüències socials de la crisi i reptes per a la propera dècada». Dos dels més insignes sociòlegs espanyols en exercici aprofitaren l'ocasió per negar el creixement de la pobresa i augurar el millor dels futurs a les generacions més joves. El primer defensava que existia la pobresa, però que a pesar de l'engrandiment de la distància entre rics i pobres, és a dir, de la desigualtat, la pobresa no havia augmentat (i això malgrat la crisi).¹ El segon, que el caràcter de «generació buida» —amb menys efectius que les anteriors degut a la baixada prèvia de la natalitat— a què pertanyien els joves *millennials* que escalfaven motors per entrar al mercat de treball, a la llarga els beneficiaria, en haver-se convertit en un recurs escàs, estar més ben formats i tenir menys competidor que les generacions del *baby boom* que els precediren.² Reblaven els seus arguments provocadors —a contracorrent del pessimisme generalitzat entre els joves estudiants i investigadors que, bocabadats, omplien la sala—, implícitament dirigits contra la popularització de les tesis de Thomas Piketty³ sobre el creixement de la desigualtat i el probable descens social de les generacions més recents, amb la facècia que els (joves) sociòlegs no havien de patir més del que calia, menys encara pel futur, i podien dormir en sana pau.

Com a demògraf interessat en les distopies (i patidor de mena que soc), l'enraonat optimisme em va intranquil·litzar, més tenint en compte el respecte que em mereixien els dos oradors. I no pas perquè els seus

arguments no fossin versemblants. És clar que jo ja no soc jove. No serien els primers ni els últims, però. Abans, i per citar solament un dels més il·lustres polemitzadors, el filòsof alemany Peter Sloterdijk⁴ ja havia alertat sobre el gust de l'esquerra pels decorats gòtics. Aquest argument, acompanyat d'estadístiques massives on es demostrava la millora de diferents indicadors macroeconòmics i demogràfics, s'havia convertit en un tòpic recurrent des de l'inici del nou mil·lenni, mobilitzat pels defensors del neoliberalisme i tan freqüentat que va ser adoptat per opinadors de tota mena. De passada afegien, com a descrèdit, l'adjectiu «populista» a una esquerra raquítica des de feia anys, després de la flamarada dels moviments de protesta que s'oposaren a les polítiques d'austeritat.

D'aquella nit d'insomni en va sortir la voluntat d'investigar, no per esbrinar si era cert o fals que milloràvem, sinó sobre l'ús de les distopies en el coneixement de la realitat social i la mobilització política, fent servir com a pedra de toc l'evolució sociodemogràfica a Catalunya. Uns mesos més tard, em demanaren el meu parer respecte del futur de les ciutats al món i a Catalunya per a un programa de televisió. El guió de l'entrevista, per damunt de tot el disgust que em van provocar les meves insípides respostes, va alimentar aquell impuls encara informe. Havia de ser una recerca sobre la crisi del sistema de reproducció demogràfica i social a Catalunya. Havia de representar, d'alguna manera, la continuació del meu llibre *Catalunya al mirall de la immigració*, publicat el 2014. I, de sobte, en tornar del congrés de l'Associació Americana de Sociologia, celebrat a Montreal, el 17 d'agost de 2017 tot va canviar.

L'encavalcament de l'atemptat terrorista amb la turbulència de la situació política a Catalunya feia trontollar les estructures socials i la representació col·lectiva que diferents grups de la població tenien del país. Colze a colze amb el neguit, creixia sense aturador un sentiment d'irrealitat i d'engany. Estava en qüestió la predisposició a participar en el joc social. De l'acceleració d'aquells dies va resultar que dos fenòmens s'imposaven de forma aclaparadora: la preocupació per la fractura social, i el que s'ha anomenat «el relat». Aquest darrer es referia a l'expulsió de la veritat del terreny polític sota l'imperi de les emocions, que s'havia resumit amb el neologisme de «postveritat», tot just popularitzat el 2016, i que amenaçava amb modificar els esdeveniments fu-

turs i passats. Tots dos fenòmens —fractura social i relat—, connectats d'una forma cada cop menys subtil amb la violència simbòlica i física. Ambdós relacionats amb la fallida econòmica que s'encetà el 2008 i amb la crisi de la democràcia liberal, que a Catalunya es plasmava en el moviment sobiranista i en el que popularment coneixem com «el Procés». Tots dos fenòmens tenien a veure amb l'evolució de la població i amb escenaris de futur més o menys apocalíptics. I, ni que fos tangencialment, recorrien a les explicacions demogràfiques. És dins d'aquest marc conceptual que se situa la gènesi d'aquest treball: analitzar el vincle entre demografia, l'increment de la diversitat poblacional i la definició del *demos* i la democràcia, prenent Catalunya com a exemple. Estudiar la construcció de diferents discursos que remetien a aquesta relació i les pràctiques que se'n deriven. No és doncs, i no ha pretès ser mai, un llibre sobre «el Procés». A la judicialització de la política li ha seguit massa sovint l'enjudiciament de les Ciències Socials, acostar-se als fets cercant «els culpables». No m'interessa aquesta aproximació. No dic que no sigui pertinent. Sostinc que és procliu a caure en l'obvietat i a menar-nos a un carreró sense sortida.

Poc sospitava aleshores, ara ja fa més de cinc anys, que la Història —que els ideòlegs de la societat de mercat havien donat per morta i enterrada— havia de tornar a donar un tomb més que canviaria el rumb d'aquest treball i, el que és més important, el de les vides de tots plegats a nivell planetari. La COVID-19, a més de la incertesa que tothom ha sentit com a pròpia, paradoxalment va dotar de perspectiva la crisi gramsciana que feia anys que s'anunciava. Aquella en què l'esdevenidor encara no s'ha manifestat i el passat encara no ha mort. Les distopies, els relats distòpics, ens anaven preparant des del primer terç del segle XX. I, d'un dia per l'altre, van començar a sorgir els discursos que naixien de la profunda angoixa de trobar una sortida, un espai per a l'esperança, enmig de la catàstrofe, que el difunt Ulrich Beck havia anomenat «catastrofisme emancipador».⁵ Era aquí on ens trobàvem en el moment de lliurar el primer manuscrit a l'editor, l'octubre del 2021. És doncs un text nascut de l'experiència de la recessió econòmica de 2008, sacsejat per una crisi política que si bé no va provocar, sí que va agreujar i que encara dura, per l'impacte de l'atemptat de la Rambla i de Cambrils de l'agost del 2017, i per la disrupció de la pandèmia de la

COVID-19 el març de 2020 que encara patim. Tot plegat en un *Zeitgeist* apocalíptic dominat per l'amenaça de l'escalfament global.

És per això que el cos del volum es divideix en tres parts, encapçalada cadascuna d'elles per una mena d'introducció contextual: «Surant a l'espai sideral», «Els rostres del terror» i «La matriu distòpica», respectivament. A l'estiu de 2021, quan posava punt i final al primer redactat d'aquest text, alguns pretenien que es podia passar pàgina dels traumàtics successos que havien motivat la meua reflexió. La sentència del judici dels atemptats el 26 de maig, la concessió dels indults el 23 de juny, i la fi de l'obligació de dur mascareta el 26 de juny i l'arribada dels primers efectius del fons europeus Next Generation l'agost de 2021, es podien interpretar com una clausura catàrtica, deixant els diferents tràngols com a cicatrius generacionals, però llestos per oblidar com un malson a l'espera de la revisió dels historiadors futurs. I, en canvi, ens reca la sensació d'haver tancat en fals tots i cadascun d'aquests episodis i que les ferides obertes a la nostra societat són, a hores d'ara, encara més profundes. Aleshores quedava lluny de la nostra imaginació que el món es veuria sacsejat pel que amenaçava amb ser l'inici d'una nova recessió econòmica, si no d'una Tercera Guerra Mundial, producte de la invasió d'Ucraïna per part de Rússia, el 24 de febrer de 2022. Més previsible era, per desgràcia, la intensificació de la judicialització del conflicte entre Catalunya i l'Estat espanyol i la defensa per part dels Guardians del Regne de les mesures repressives per damunt dels principis democràtics de l'Estat mateix, exemplificades en l'ofensiva contra la immersió lingüística a l'escola i l'espionatge massiu dels líders independentistes. Les modificacions que s'han introduït ara en el text inicial no ho han estat pas però amb el fútil desig d'actualitzar els esdeveniments: conscient que aquesta és una cursa impossible.

Les recerques científiques es converteixen, sovint, en laberints existencials per a l'investigador: sotmès als vaivens emocionals com qualsevol altre, es corre el perill de deixar-hi la pell o la raó. Tots ens veiem empesos a capbussar-nos en les nostres experiències, la qual cosa significa pensar sobre la nostra subjectivitat —tal i com ens construïm o som construïts (que diria Michel Foucault) com a subjectes—, en relació als esdeveniments històrics. Esdeveniments que, especialment a Catalunya i a Espanya, han estat marcats pel qüestionament de la governabilitat

—que implica la definició del *demos* polític respecte a la noció de població—, la naturalesa de l'Estat i la seva relació amb la producció de veritat. Abans de seguir però, cal esclarir dues qüestions sobre la reflexió que us presento: és un assaig i no té cap pretensió d'equidistància política. El que aquí exposo és d'una naturalesa diferent a la recerca científica, i malgrat tot, per a mi, no menys arriscat. L'assaig, vulgues no vulgues, es mou impulsat per intuïcions, per anar bastint temeràriament un argument sobre hipòtesis que ni el temps material de què disposa l'autor, ni els seus coneixements limitats, li permeten verificar. Cal, doncs, apel·lar a la indulgència del lector, i saludar el sentit crític com a millora, reformulació o refutació del que en aquestes pàgines trobareu. Per últim, quant a l'equidistància, cedir a la temptació de fer passar el text com un exercici de funambulisme seria sucumbir a la demagogia, apuntar-se a la tesi que la condició de veracitat ja només es pot donar fora del compromís polític. Representaria repetir l'estereotip —tan fals com interessat— de l'intel·lectual apartat de la vulgaritat de la vida pública.

L'atemptat del 17 d'agost de 2017 a la Rambla porta l'autor a analitzar el vincle entre la demografia, l'increment de la diversitat poblacional i la definició del demos i la democràcia, amb el Procés català com a fons.

Aquest assaig, que no defuig la subjectivitat de l'autor ni té cap pretensió d'equidistància política, neix l'endemà dels atemptats terroristes de Barcelona i Cambrils del 17 d'agost de 2017 i s'interroga, en un clima polític i social marcat pel Procés sobiranista català, per tres elements essencials en la configuració de tota societat democràtica contemporània: els lligams entre la demografia, l'extraordinari increment de la diversitat poblacional que ha comportat la globalització a l'inici del segle XXI, i la definició del *demos*, és a dir, de quin és el subjecte polític de la democràcia.

Dividit en tres parts, encapçalada cadascuna d'elles per una introducció de context («Surant a l'espai sideral», «Els rostres del terror» i «La matriu distòpica»), el llibre estudia la construcció de diferents discursos que remeten a la relació entre les tres qüestions. Per això, investiga l'ús que es fa de les distopies en el coneixement de la realitat social i la mobilització política, fent servir com a pedra de toc l'evolució socio-demogràfica a Catalunya.

THEMA JHBD 3MRB 1DSE-ES-J

2ADC

ISBN 978-84-18680-23-6



9 788418 680236

L'AVENÇ Assaig